

PREZENȚA MARELUI CARTIER GENERAL LA BÂRLAD (NOIEMBRIE 1916 – MARTIE 1917)

Marcel PROCA

*Profesor la Școala Gimnazială „Iorgu Radu”, Bârlad,
vicepreședintele filialei Bârlad a Societății de Științe Istorice din România*

În timpul retragerii și refugiului în Moldova, o parte numeroasă a populației, personalități din politică, din cultură, precum și diferite instituții au găsit adăpost în Bârlad, precum și în alte orașe din Moldova. Pentru o scurtă perioadă de timp (din noiembrie 1916 până în martie 1917), importanța orașului a fost mai mare decât mărimea sa, acesta devenind o bază militară și un factor politic, perceput ca adevărata capitală militară a părții neocupate a României. Aici urmau să se găsească Marele Cartier General român și corespondentul său rusesc pentru trupele trimise pe frontul din România, Marele Cartier Regal (situat la Zorleni, pe proprietatea privată a Regelui Ferdinand), precum și Misiunea Militară Franceză, coordonată de generalul Henri Berthelot. În orașul moldovenesc Bârlad erau, de asemenea, alte instituții importante, precum Cartierul General al Armatei a 4-a a Rusiei, Comandamentul Armatei 1 a României, spitale, școli militare și alte instituții.

Cuvinte-cheie: bază militară, influență politică, Misiunea Militară Franceză, comandă militară, oraș suprapopulat.

Introducere

La o sută de ani de la participarea României la Primul Război Mondial, în istoriografia română, rolul militar și politic jucat de orașul Bârlad în perioada dificilă a retragerii nu este tratat, fiind doar amintită, atunci când nu este ignorată sau eludată în totalitate, temporara ședere aici a cuplului regal¹ ori a Marelui Cartier General al Armatei Române² și cel al armatei ruse pentru trupele din România. Acest aspect poate fi sesizat cu ușurință în lucrări și în articole, mai vechi ori recent apărute, ce au ca temă participarea României la Primul Război Mondial și care se referă în mod exclusiv la importanța Iașiului³ în această perioadă de încercare pentru români.

O atentă analiză arată că armata română, în 1916, a fost învinsă, în pofida eroismului, însă nu nimicită, reușind ca, printr-o retragere coordonată, să salveze vieți și bunuri cu care ulterior, în 1917, după o totală refacere și dotare corespunzătoare, să poată acționa la porțile Moldovei, stăvilind încercările inamicului de a trece spre interiorul Rusiei țariste. Bilanțul pierderilor umane era catastrofal: 500.000 de oameni (100.000 de morți, 150.000 de răniți și 250.000 de prizonieri)⁴.

*O atentă analiză
arată că armata
română,
în 1916, a fost
învinsă, în pofida
eroismului, însă
nu nimicită,
reușind ca,
printr-o
retragere
coordonată, să
salveze vieți și
bunuri cu care
ulterior, în 1917,
după o totală
refacere și
dotare corespun-
zătoare, să
poată acționa la
porțile Moldovei,
stăvilind
încercările
inamicului de
a trece spre
interiorul Rusiei
țariste.*

¹ Vezi Marcel Proca, *Bârladul și Marele Război*, Editura Sfera, Bârlad, 2017, pp. 154-169; *idem*, *Bârladul – capitală militară (noiembrie 1916-martie 1918)*, în „Studii și articole de istorie”, tom LXXXV, 2018, pp. 18-41.

² *Ibidem*, pp. 119-153.

³ Virgiliu Z. Teodorescu, *Orașul Iași, capitală a României în anii 1916-1918*, la adresa: www.monumentul.ro; selectiv, Ion Mitican, *Doi ani în refugiu la Iași*, în Ziarul *Lumina*, 11 decembrie 2007; *Iași – Memoria unei capitale* (coord. Gh. Iacob), Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2008; I. Scurtu, *Viața cotidiană la Iași în anii 1916-1917*, Editura Banca Națională a României, București, 2011; Cristi Tănase, *Refugiul regelui: România condusă de Iași*, în „7 est”, 13 decembrie 2015; Ion Agrigoroaiei (coord.), *Orașul Iași. „Capitala rezistenței până la capăt (1916-1917)”*, Editura Junimea, Iași, 2016; Dorin Stănescu, *Iașul în Marele Război. Crăciunul Reginei Maria în refugiu de Iași din decembrie 1916 – pe blogul adevarul.ro*, 22 decembrie 2016; Sorin Iftimi, Aurica Ichim, *Iași. Capitală a României 1916-1918*, Editura DAR Development Publishing, București, 2017.

⁴ *Istoria Românilor*, Academia Română, vol. VII, tom II, coordonator al colectivului de elaborare acad. Gheorghe Platon, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 434; *România în anii Primului Război Mondial*, vol. I, p. 559; Nicolae Ciobanu, *Pierderile umane ale României în timpul Războiului de Întregire*, p. 5, la adresa http://www.once.ro/sesiuni/sesiune_2007/3_Pierderi.pdf

Bătălia pentru București, din noiembrie 1916, a determinat retragerea generală spre Moldova, frontul stabilindu-se pe linia Siretului. Teritoriul Moldovei a devenit, astfel, zona în care rezistența românească a continuat, fiind necesare numeroase măsuri operative și administrative, în condițiile unei masive concentrări umane.

Însemnătatea militară a orașului Bârlad

Pentru o scurtă perioadă de timp, noiembrie 1916-martie 1917, orașul Bârlad a avut o importanță covârșitoare – centru militar și factor de influență politică –, reprezentând o adevărată capitală militară a României neocupate de inamic. Aici au activat nu numai Marele Cartier General al Armatei Române și comandamentul rusesc pentru trupele aflate pe frontul din România, ci și Cartierul Regal (la Zorleni, în proximitatea Bârladului), Misiunea Militară Franceză, condusă de generalul Henri Berthelot⁵, precum și cea rusă, aflată sub comanda generalului Mihail Aleksandrovici Beliaeff (Beleaev)⁶.

De asemenea, aici a funcționat „Comandamentul Frontului Român”⁷, regele având nominal comanda supremă pe frontul românesc, iar generalul rus Vladimir V. Zaharov⁸ aflându-se în funcția de șef

⁵ Henri Mathias Berthelot (n. 7 decembrie 1861, Feurs – d. 28 ianuarie 1931, Paris), general francez. Din 22 septembrie 1916, a fost numit șeful Misiunii Militare Franceze în România, până la 17 mai 1918, după care a fost trimis în SUA (5 iulie 1918) și a fost numit la comanda Armatei 5 (7 octombrie 1918). Pentru detalii privind viața și activitatea sa se pot consulta: Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, ediție îngrijită de Mircea N. Popa și Lucia Popa, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, vol. II, pp. 20-21; Valeriu Florin Dobrinescu, *Misiunea Berthelot în documente militare inedite*, în „Muzeul Național”, X, 1998, pp. 121-124; Gheorghe I. Florescu, *Generalul Henri M. Berthelot între Franța și România (1916-1918) I*, în „Zargidava”, revistă de istorie, nr. 6/2007, pp. 72-97; Ion Giurcă, *Generalul Henri Berthelot – 150 de ani de la naștere*, în revista *Gândirea militară românească*, nr. 6/2011, pp. 150-157 ș.a.

⁶ Generalul Mihail Aleksandrovici Beliaeff (1863-1918) a fost, din 28 septembrie 1916, reprezentant al Întăului Comandament Rus (Stavka) pe lângă Marele Cartier General român, ca o contrapondere pentru generalul Berthelot. În perioada ianuarie-februarie 1917, va fi ultimul ministru de război al Rusiei imperiale. A fost executat de bolșevici.

⁷ Glenn E. Torrey, *România în Primul Război Mondial*, Editura Meteor Publishing, București, 2014, p. 174.

⁸ Întălnim diferite grafii, des utilizată fiind și cea de Saharov. Vladimir Victorovici Zaharov, general de cavalerie rus, s-a aflat, din 12 octombrie 1916, la conducerea trupelor aliate din Dobrogea (Armata de Dunăre). Din luna decembrie 1916, a exercitat comanda trupelor rusești de pe frontul din Moldova, fiind, în această calitate, adjunctul comandantului Frontului româno-rus – regele Ferdinand I. Din mai 1917, adjunct al regelui devine generalul Dimitrie Grigorovici Șcerbacev, după un scurt interimat al generalului Lecițki. Vezi și Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 18.

de stat major al lui Ferdinand I pentru trupele rusești. În exercitarea atribuțiilor sale, suveranul era ajutat de un stat major rus și de unul român. Pentru realizarea unității de acțiune, problemă esențială într-un război de coaliție, planurile de operații, organizarea aprovizionărilor și a serviciilor erau asigurate de Marele Cartier General rus. Ordinele și dispozițiile pe această direcție erau transmise Marelui Cartier General român, care avea obligația să le materializeze, aducându-le, apoi, la cunoștință partenerului rus. Din această reglementare reiese subordonarea Marelui Cartier General român față de cel rus și, implicit, poziția de inferioritate a regelui Ferdinand, mai ales că șeful de stat major al Frontului Român, care era șeful Marelui Cartier General rus, avea dreptul să dea ordine în numele comandantului suprem⁹.

În Bârlad și-au desfășurat activitatea: comandamentul Armatei I române, condusă de generalul de brigadă Dumitru Stratilescu (13/26 noiembrie 1916 – 19 decembrie 1916/1 ianuarie 1917), cartierul general al Armatei IV ruse, condusă de generalul Alexandr Franțevici Ragoza, care își stabilise comandamentul la Bârlad¹⁰, spitale de campanie¹¹, școli militare de specialitate, diferite servicii și organisme, unități aflate în refacere, un lagăr de prizonieri¹², un aerodrom militar, depozitele de subzistență ale Armatei I române¹³, atelierul central de confecții al armatei¹⁴ etc.

⁹ Petre Otu, *150 de ani de la nașterea mareșalului Constantin Prezan*, în revista *Document*, anul XIV, nr. 1 (51), 2011, p. 14.

¹⁰ http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/batalia-marasesti-unde-nu-se-trece

¹¹ La Bârlad și în împrejurimi au funcționat, pe toată perioada războiului, numeroase asemenea unități: Spitalul de evacuare nr. 2, Spitalul de evacuare chirurgical nr. 9, Spitalul nr. 112, Spitalul nr. 471, Secția protezelor dentare Bârlad, Centrul spitalicesc din barăcile Bârlad (Spitalul de contagioși nr. 1, o secție de chirurgie și triajul local al Directoratului), Spitalul de campanie francez, Spitalul de convalescenți – Zorleni (august 1916), Spitalul nr. 6 și al doamnei Cantacuzino – Tutova etc., *Album serviciu sanitar*, fototeca Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I” – București.

¹² Arhivele Militare Naționale Române (în continuare, AMNR), *fond Marele Stat Major – secția prizonieri*, dosar 3/1916; Serviciul Județean al Arhivelor Naționale (în continuare, SJAN) Vaslui, *fond Serviciul sanitar al orașului Bârlad (1887-1951)*, dosar 7/1917; Lagărul de la Bârlad a funcționat, din 1916, în „depozitele Regimentului 2 Roșiori”. Dr. Bogdan Negoii, *România și lagărele de prizonieri în Primul Război Mondial*, Editura Tiparg, Craiova, 2011, pp. 76-77.

¹³ AMNR, *fond Marele Cartier General* (în continuare, MCG.), dosar 233/1916, f. 18, 32; Armata I avea Depozite de subzistență la Bârlad, cu sucursale la Berești, Tecuci și Lascăr-Catargiu. General-maior Ioniță Botoș, general-maior (r.) Matei A. Obrogeanu, *Intendența armatei române de-a lungul timpurilor*, București, f.e., 1992, p. 139.

¹⁴ *Ibidem*.

În Bârlad și-au desfășurat activitatea: comandamentul Armatei I române, condusă de generalul de brigadă Dumitru Stratilescu (13/26 noiembrie 1916 – 19 decembrie 1916/1 ianuarie 1917), cartierul general al Armatei IV ruse, condusă de generalul Alexandr Franțevici Ragoza, care își stabilise comandamentul la Bârlad, spitale de campanie, școli militare de specialitate, diferite servicii și organisme, unități aflate în refacere, un lagăr de prizonieri, un aerodrom militar, depozitele de subzistență ale Armatei I române, atelierul central de confecții al armatei etc.

Această situație a determinat un grad ridicat de supraaglomerare, pe care îl putem deduce și dintr-un inedit raport al maiorului Constantin Petrovicescu¹⁵ către comandantul Marelui Cartier General, datat 9 decembrie 1916, în care se precizează că, „*din cauza marelui număr de ofițeri sosiți în garnizoană¹⁶, precum și din aceea a refugiaților din alte părți, capacitatea de cantonament a orașului Bârlad a fost redusă cu totul, așa că, în prezent, nu se mai poate conta pe nicio locuință în care să se poată adăposti vreun ofițer*” și, pentru remedierea situației, se propune să se „*amenajeze în spitalul aflat la Școala profesională de fete (care ar trebui evacuat) mai multe camere, în care să se poată cartirui ofițerii ce ar sosi aici înaintea*” și „*să se mențină în gara locală (pentru necesități de cazare, n.a.) trenul Marelui Cartier General*”¹⁷.

Problema era complicată și de faptul că multe cadre din structurile militare erau însoțite și de familie, iar în cazul multora dintre ei, poziția le permitea să emită pretenții în privința condițiilor de cazare. În paginile unei situații cu membrii acestei instituții, realizată în toamna anului 1917, la Iași, la un număr de 373 de cadre, cu tot cu membrii misiunilor străine¹⁸, se adăugau alți 230 de membri ai familiilor acestora¹⁹. Dintre personalitățile marcante ale supremei instituții de comandă românească îi regăsim cazați, în decembrie 1916, la Bârlad pe: generalul Dumitru Iliescu²⁰ la cetățeanul Th. Ioan²¹,

¹⁵ AMNR, *fond MCG*, dosar 142/1916, f. 2.

¹⁶ Pentru întreaga componentă a Marelui Cartier General la Bârlad, vezi *Ibidem*, dosar 449/1916, f. 618-624.

¹⁷ *Ibidem*, dosar 142/1916.

¹⁸ Misiunea militară engleză avea în componență 16 grade superioare, la care se adăugau 14 grade inferioare (șoferi și ordonanțe); cea italiană – șase ofițeri, doi subofițeri și cinci soldați; cea rusă – șase ofițeri și 15 grade inferioare etc. *Ibidem*, dosar 761/1917-1918, f. 114.

¹⁹ *Ibidem*, f. 159-166.

²⁰ Generalul de brigadă Dumitru Iliescu (1864-1940) a fost șub-șef (și conducător efectiv) al Marelui Cartier General (25 octombrie-5 decembrie 1916). Era unul dintre apropiații lui Ionel Brătianu. Ajuns președintele Consiliului de Miniștri, în 1914, Brătianu l-a numit secretar general al Ministerului de Război, iar în 1916, șef al Marelui Cartier General. Pentru mai multe date despre viața și activitatea sa, vezi Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu (coord.), *Șefii Statului Major General român (1899-2000)*, Editura Europa Nova, București, 2000, pp. 104-113.

²¹ Toma Dumitrescu, *Războiul național (1916)*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și indice de Petre Otu și Maria Georgescu, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999, p. 166.

generalul Constantin Prezan²² pe Strada Regală (Casa Palade), generalul Constantin Christescu²³ pe Bulevardul Palade, colonelul Paul Angelescu pe Strada M. Kogălniceanu (la dr. Cerchez), colonelul Ioan Rășcanu²⁴ pe aceeași stradă etc.²⁵.

Periș, Buzău, Bârlad – dislocarea Marelui Cartier General

La începutul campaniei din 1916, Marele Cartier General a fost dislocat la Periș și, apoi, în perioada retragerii, la Buzău, unde a ocupat imobilul Palatului Comunal²⁶. Previzibila înfrângere a armatei române în Bătălia pentru București a impus luarea hotărârii privind această mutare într-o localitate unde erau condiții mai adecvate de instalare și conducere a operațiunilor în curs de desfășurare²⁷. Șeful Misiunii Militare Franceze din România nota, într-o scrisoare expedită cumnatei sale, Louise, pe 26 noiembrie/9 decembrie 1916, următoarele: „Am părăsit și noi Perișul, care îmi plăcea mult, pentru a veni într-un oraș numit Buzău, unde, de altfel, nu vom rămâne prea mult timp,

²² Constantin Prezan (22 ianuarie 1861 Butimanu, Ilfov – 27 august 1943 Schinetea, Vaslui). După intrarea României în război (15 august 1916), a comandat Armata a 4-a de Nord (august-noiembrie 1916), Grupul de Armate „General Prezan” (12-20 noiembrie 1916), Marele Cartier General (decembrie 1916-aprilie 1918) și Statul Major General (octombrie 1918-aprilie 1920). Pentru mai multe detalii, vezi, selectiv, Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu (coord.), *Șefii Statului Major General român (1899-2000)*, op. cit., pp. 114-130; Viorica Zgutta, *Constantin Prezan Mareșal al României*, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, 2005; Petre Otu, *Mareșalul Constantin Prezan. Vocația datoriei*, Editura Militară, București, 2008; colonel (r.) Ion Giurcă, *Generalul Constantin Prezan, șef al Marelui Cartier General român*, în revista *Gândirea militară românească*, nr. 1/2011, pp. 188-202; Teodor Frunzeti (coord.), *Mareșali ai României*, Editura Rao, București, 2013; Dan Botez, *Constantin Prezan. Mareșalul datoriei*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2014.

²³ Generalul Constantin Christescu (2 decembrie 1866, Catane, Argeș – 8/9 mai 1922, București) a fost comandantul Armatei a I-a române până la înlocuirea sa cu Eremia Grigorescu, de către rege, în calitatea sa de Comandant de Căpetenie al armatei. A fost șef al Marelui Stat Major (1913-1914, 1918, 1920-1922). Pentru mai multe detalii, vezi și Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu (coord.), op. cit., pp. 91-103; Adrian Stroea, Marian Ghinoiu, *Generalul Constantin Christescu. Seniorul artileriei române moderne*, Editura Militară, București, 2016.

²⁴ Ioan Rășcanu (1872-1952), general și om politic, primar al Bucureștiului. În perioada neutralității, a fost șef al Secției Operații din Marele Stat Major. În decembrie 1916, a fost numit atașat pe lângă Marele Cartier General francez. În cursul războiului, s-a distins în bătălia de la Mărășești, unde a comandat o brigadă. După război, a îndeplinit funcțiile de secretar general al Ministerului de Război (1819-1919) și ministru de război în trei guverne, A demisionat din armată în 1922, pentru a urma o carieră politică.

²⁵ AMNR, *fond MCG*, dosar 449/1916, f. 618.

²⁶ Constantin I. Stan, *Marele Cartier General la Buzău (noiembrie 1916)*, în revista „Străjer în calea furtunilor”, anul X, nr. 20, decembrie 2016, p. 34.

²⁷ Ion Giurcă, Maria Georgescu, *Statul Major General Român (1859-1950). Organizare și atribuții funcționale*, Editura Militară, București, 2012, p. 127.

Bârladul era considerat corespunzător pentru garnizoana Marelui Cartier General, din rațiuni de ordin militar, prin distanța convenabilă până la aliniamentul trupelor româno-ruse aflate în retragere și menținerea unui contact optim cu acestea.

pentru că, imediat ce vor sosi rușii, trupele românești vor trece la reorganizare în spatele lor. Noi îi vom urma, bineînțeles, pentru a încerca să refacem această armată cât mai curând posibil și să recâștigăm cu ea pământul țării, dar consider că este nevoie de cel puțin trei luni pentru această realizare”²⁸.

Activitatea Marelui Cartier General din această locație a fost de scurtă durată, în seara zilei de 23 noiembrie/6 decembrie 1916 folosindu-se aceeași procedură ca în cazul mutării de la Periș, secțiile și birourile cu personalul și materialele stabilite fiind transportate, cu trenul, la Bârlad. În contextul evoluției nefavorabile a campaniei militare și a contraofensive Triplei Alianțe în zona Munților Carpați, în principal pe direcția Predeal-București, s-a dispus pregătirea a două garnituri de tren pentru mutarea Marelui Cartier General într-o cu totul altă locație, fără ca aceasta să fie indicată. Trenul regal, spre exemplu, numit *nr. 2*, avea în componență un vagon de siguranță, un vagon regal, un vagon restaurant și unul pentru suită, două vagoane clasa a II-a pentru personal, două vagoane pentru bagaje, opt vagoane pentru automobile și trei vagoane de trupă²⁹.

Noul loc era considerat mai sigur, în condițiile unei neașteptat de rapide înaintări inamice pe Valea Prahovei. De asemenea, Bârladul era considerat corespunzător pentru garnizoana Marelui Cartier General, din rațiuni de ordin militar, prin distanța convenabilă până la aliniamentul trupelor româno-ruse aflate în retragere și menținerea unui contact optim cu acestea.

Alături de Marele Cartier General a plecat și generalul Berthelot, cel care consemna, în memoriile sale, la 24 noiembrie/7 decembrie 1916, că *„trenul nostru pentru Bârlad pleacă la ora opt seara sub supravegherea iluminată de o lanternă a colonelului [Eracle] Nicolescu”³⁰ și continua, în ziua următoare: „Sosire la Bârlad la ora șapte. Instalare în cursul dimineții în clădirea liceului. Saharov a primit titlul de adjunct al regelui*

²⁸ General Henri Berthelot, *Memorii și corespondență 1916-1919*, ediție de Glenn E. Torrey, traducere de Mona Iosif, Editura Militară, București, 2012, pp. 115-116.

²⁹ Ion Giurcă, *Prezența Armatei Române la Iași în 1916-1917, în Orașul Iași. „Capitala rezistenței până la capăt (1916-1917)”*, op. cit., pp. 187-188.

³⁰ Generalul Eracle Nicolescu (7 septembrie 1872, Iași – 1940?) a fost șeful Biroului Informații din Marele Stat Major (aprilie 1915 – august 1916) și șeful Biroului Informații din Marele Cartier General (august – decembrie 1916). A fost avansat general în anul 1917. Pentru detalii, vezi și Florin Șinca, *File din trecutul poliției capitalei. Prefectura Poliției Capitalei în primul deceniu interbelic (1918-1930)*, în *„Poliția Capitalei”*, an XXIII, nr. 439, martie 2015, pp. 16-17.

pentru comanda trupelor ruse pe frontul român. **Și el trebuie să se instaleze tot aici** (s.a.)³¹. Generalul rus Zaharov nu s-a arătat deloc grăbit, făcându-și apariția abia pe 4/17 decembrie³².

Foto 1: Regele Ferdinand I asistând la o paradă militară în Bârlad, 6/19 decembrie 1916, în Piața Domnească. De la stânga la dreapta: colonelul Eracle Nicolescu, generalul Șişkievici, generalul Henri Berthelot, generalul Al.M. Beleaev, principele Carol, regele Ferdinand I³³.

În seara zilei de 24 noiembrie/7 decembrie 1916, Marele Cartier General era deja instalat în clădirea Școlii Normale³⁴, în timp ce Ferdinand I și-a fixat Cartierul Regal la Zorleni, în localul Orfelinatului Agricol „Ferdinand” (23 noiembrie/8 decembrie 1916 – 25 martie/7 aprilie 1917³⁵).

³¹ General Henri Berthelot, *op. cit.*, p. 114.

³² *Ibidem*, p. 121.

³³ Din colecția Muzeului „Vasile Pârvan” Bârlad, Acta Musei Tutovens. Memorialistică, vol. III, 2018.

³⁴ Clădirea dispunea de zece săli de clasă, plus trei clase ale școlii proprii de aplicație, opt dormitoare, două laboratoare, amfiteatru, sală de spectacole și două biblioteci, pe o suprafață de cca. 6.500 m². Aici a fost cantonat Spitalul nr. 112, după aceea Marele Cartier General al armatei române, ulterior Cartierul General al armatei a IV-a ruse și, apoi, încă două spitale. Ultimele vestigii au fost distruse în perioada regimului comunist, între anii 1957 și 1965-1967.

³⁵ Eugeniu A. Buhman, *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României 1898-1940*, Ediție de Cristian Scarlat, Editura Sigma, București, 2006, p. 189.

Românii s-au confruntat cu problemele ridicate de dificila cooperare româno-rusă. Rusia a solicitat succesiv, prin intermediul reprezentanților săi, dizolvarea Marelui Cartier General român și înglobarea lui în cel rusesc, preluarea administrației căilor ferate și retragerea trupelor române pentru refacere pe teritoriul Imperiului Țarist.

Orfelinatul era un loc departe de aglomerația și tumultul Iașiului, dar și de freamătul unui târgușor de provincie devenit aproape peste noapte centrul militar al părții ce mai rămăsese din Vechiul Regat. Stabilirea regelui Ferdinand I aici a generat gravitatea în jurul acestui sat, limitrof Bârladului, a numeroase personalități politice și militare³⁶.

Dimensiunii militare a orașului i se adaugă și cea politică. Situațiile stringente legate de conducerea statului și-au găsit locul, aici, pe agenda monarhului. Una dintre acestea era criza de comandament de la conducerea Marelui Cartier General, care s-a manifestat pe două planuri. Unul dintre acestea a fost contestarea constantă, dar care a luat amploare pe măsura derulării evenimentelor, a generalului Dumitru Iliescu, subșeful Marelui Cartier General și împuternicit la conducere după sinuciderea generalului Vasile Zottu, iar al doilea plan privea comandamentul frontului românesc³⁷. La Bârlad a fost decisă alegerea generalului Constantin Prezan în fruntea Marelui Cartier General al Armatei Române. Românii s-au confruntat cu problemele ridicate de dificila cooperare româno-rusă. Rusia a solicitat succesiv, prin intermediul reprezentanților săi, dizolvarea Marelui Cartier General român și înglobarea lui în cel rusesc, preluarea administrației căilor ferate și retragerea trupelor române pentru refacere pe teritoriul Imperiului Țarist³⁸.

Importanța Bârladului a fost subliniată și de I.G. Duca în amintirile sale politice, astfel: „*Dificultățile erau așa de mari* (mai ales în relațiile cu Marele Cartier General rusesc, n.a.), *încât Regele socotise cu drept cuvânt prezența sa indispensabilă la Marele Cartier și, imediat după închiderea parlamentului*³⁹, *s-a înapoiat la Bârlad sau, mai exact la Zorleni, unde locuia la domeniul său particular, la câțiva*

³⁶ Maria, Regina României, *Jurnal de război (1916-1917)*, vol. I, Ediție îngrijită și prefațată de Lucian Boia, Editura Humanitas, București, 2014, pp. 250-256.

³⁷ Alin Spânu, *Serviciul de Informații al României în Războiul de Întregire Națională (1916-1920)*, Editura Militară, București, 2012, p. 81.

³⁸ Pentru mai multe detalii asupra acestui subiect, a se consulta Ion Giurcă, *1916-1917. Un plan rusesc de evacuare ratat*, în revista *Document*, nr. 1-4/2006, pp. 21-30; idem, *Armata română de la București la Mărășești 1916-1917*, Editura Militară, București, 2017, pp. 46-58.

³⁹ Deschiderea sesiunii Parlamentului a survenit la 9 decembrie 1916, în sala Teatrului Național, iar lucrările au fost finalizate în seara zilei de 16 decembrie. I.G. Duca, *Amintiri politice*, vol. II, Editura Jon Dumitru-Verlag, München, 1981, p. 103.

*kilometri de Bârlad. Brătianu însuși se văzu silit nu numai să stea în contact permanent cu Bârladul, dar și să meargă la Marele Cartier cât mai des*⁴⁰.

Deplasări ale factorilor de decizie politici ori militari nu se făceau doar unidirecțional, de la Iași la Bârlad, ci și de la Bârlad la Iași, în diferite circumstanțe. Regele, regina, precum și alte categorii de persoane au pendulat între cele două orașe moldave. Pe șeful Marelui Cartier General, camaradul său de generație, generalul Ion Rașcu l-a întâlnit, la începutul lunii ianuarie 1917, la Iași⁴¹. Generalului Prezan îi fusese solicitată prezența – în „*Capitala rezistenței până la capăt*” – de către guvern pentru o aliniere a pozițiilor, deoarece acesta era de acord cu o evacuare în Rusia, mai precis în Basarabia, a unei părți a autorităților și populației. I.G. Duca preciza: „*insistând însă, a trebuit să-l chemăm la Iași și, într-un consiliu de miniștri ținut tot la Greceanu acasă, să-i expunem pe larg argumentele pe care se întemeia hotărârea noastră*”⁴².

După o astfel de perioadă agitată, atmosfera politică s-a mai relaxat și o oarecare acalmie părea să se fi instalat în primele luni ale anului 1917. Despre acest lucru ne relatează tot I.G. Duca, astfel: „*De la Marele Cartier nu prea aveam vești multe. Fiind încă la Bârlad, știam numai că se lucrează intens la reorganizarea armatei, iar colaborarea cu Generalul Berthelot era intimă, tot mai cordială, și că raporturile cu Generalul Zaharov, comandantul trupelor rusești, deși mai bune, lăsausău încă de dorit*”⁴³. De asemenea șederea lui Barbu Știrbey la Zorleni, cu regele, conferea guvernului liniște la Iași⁴⁴, iar generalul „*Prezan a renunțat și el la orice atitudine ostilă, iar raporturile cu noi au devenit nu numai corecte, dar și cordiale*”⁴⁵.

Tot la Bârlad a funcționat și comandamentul armatei ruse din România, după cum nota, nemulțumită, Regina Maria în jurnalul său

Tot la Bârlad a funcționat și comandamentul armatei ruse din România, după cum nota, nemulțumită, Regina Maria în jurnalul său de război.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 104.

⁴¹ Alin Spânu, *Portretul generalului Constantin Prezan în jurnalul unui „Camarad de generație” – generalul Ion Rașcu*, în revista *Document*, anul XIV, nr. 4 (54), 2011, p. 10.

⁴² I.G. Duca, *Amintiri...*, *op. cit.*, p. 110.

⁴³ *Ibidem*, p. 129.

⁴⁴ În condițiile în care Știrbey era susținător al lui Brătianu (cumnatul său) și al guvernului condus de acesta. *Ibidem*, p. 116.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 117.

larna anului 1916/1917 a fost una grea din toate punctele de vedere: temperaturi extrem de scăzute, apariția epidemiei de tifos exantematic, mulțimea de refugiați, întreținerea celor circa un milion de militari ruși și moralul scăzut în urma înfrângerilor militare au reprezentat câteva dintre problemele dificile cu care s-au confruntat autoritățile române. Principalul obiectiv însă a fost refacerea armatei, de la organizare și echipare până la instrucție și motivarea angajării în luptă. Acest lucru a fost posibil și cu sprijinul Misiunii Militare Franceze, care a asigurat înzestrarea cu noi tipuri de arme, precum și instrucția utilizării acestora.

de război: „**Sunt, în continuare, de părere că așezarea Cartierului General românesc și a celui rus într-un oraș deja prea plin nu a făcut decât să ne îngreuneze situația**” (s.a.)⁴⁶. Nu numai regina era nemulțumită, ci și majoritatea miniștrilor, de dificultățile inerente existenței a doi poli de decizie. Pe de o parte, factorii de decizie militari și regele se aflau la Bârlad și, respectiv, Zorleni, pe când guvernul, parlamentul și principalele instituții ale statului se stabiliseră la Iași. Într-o consultare cu regina, la 14/27 ianuarie 1917, „**miniștrii au declarat că, atât timp cât Cartierul General e la Bârlad și nu se poate stabili nicio cale de comunicare, este de așteptat ca lucrurile să meargă prost, fiindcă nu se acționează unit din toate părțile**”⁴⁷.

Principalele obiective ale activității Marelui Cartier General

larna anului 1916/1917 a fost una grea din toate punctele de vedere: temperaturi extrem de scăzute, apariția epidemiei de tifos exantematic, mulțimea de refugiați, întreținerea celor circa un milion de militari ruși și moralul scăzut în urma înfrângerilor militare au reprezentat câteva dintre problemele dificile cu care s-au confruntat autoritățile române. Principalul obiectiv însă a fost refacerea armatei, de la organizare și echipare până la instrucție și motivarea angajării în luptă. Acest lucru a fost posibil și cu sprijinul Misiunii Militare Franceze, care a asigurat înzestrarea cu noi tipuri de arme, precum și instrucția utilizării acestora.

Măsurile adoptate de către generalul Constantin Prezan, în primele săptămâni după preluarea comenzii Marelui Cartier General, au vizat îmbunătățirea stilului de lucru în cadrul secțiilor și birourilor, pentru a se putea răspunde prompt cerințelor operaționale de la începutul lui decembrie 1916, când principala sarcină a Marelui Cartier General era stabilirea zonelor de concentrare a corpurilor de armată și diviziilor, gruparea efectivelor, tehnicii și materialelor acestora. Începutul a fost reprezentat de modificările de personal la nivelul Marelui Cartier General, fiind aduse persoane capabile, oneste, evidențiate în campania

⁴⁶ Maria, Regina României, *Jurnal ...*, op. cit., vol. I, p. 316.

⁴⁷ *Ibidem*.

recent încheiată. Una dintre primele numiri a fost cea a maiorului Ion Antonescu⁴⁸ ca șef al Biroului Operații din Marele Cartier General, funcție în care va rămâne până la 1 aprilie 1918. O altă modificare a fost luată la conducerea structurii de informații militare, unde colonelul Eracle Nicolescu a fost înlocuit cu adjunctul său, locotenent-colonelul Nicolae Condeescu⁴⁹.

În acest sens, au fost emise ordine precum cele din 6 decembrie 1916⁵⁰ și 22 decembrie, intitulate *Instrucțiuni secrete privitoare la reorganizarea armatei*⁵¹. Obiectivele principale ale activității desfășurate de Marele Cartier General până în martie 1917 au fost conceperea, organizarea, conducerea și coordonarea activităților referitoare la reorganizarea armatei și elaborarea planului operativ pentru campania anului 1917⁵².

O prezentare a situației din acea perioadă avem de la căpitanul englez J.D. Scale, care ne descrie atmosfera ce domnea în cadrul armatei într-o lumină nu tocmai pozitivă: „*Orașele mari ca Iași și Bârlad sunt în prezent pline de ofițeri români îmbrăcați cu fast (...), care nu fac absolut nimic; unii dintre ei, fără îndoială, sunt în permisie, însă majoritatea absentează de la unitățile lor. Cu un astfel de exemplu,*

Obiectivele principale ale activității desfășurate de Marele Cartier General până în martie 1917 au fost conceperea, organizarea, conducerea și coordonarea activităților referitoare la reorganizarea armatei și elaborarea planului operativ pentru campania anului 1917.

⁴⁸ Ion Antonescu (2/14 iunie 1882, Pitești – 1 iunie 1946, Jilava), general, șeful Biroului Operațiilor din Marele Cartier General al Armatei în Primul Război Mondial, comandant al Școlii Superioare de Război (1931-1933), subșef al Marelui Stat Major delegat să conducă acest organism (1933-1934), ministru al Apărării Naționale (1937-1938), iar din 5 septembrie 1940 până în 23 august 1944, președinte al Consiliului de Miniștri și conducător al statului. Viitorul mareșal (1941), la începutul Războiului de Întregire, a fost șef al biroului de operații al Armatei a 4-a (de Nord) și, după numirea lui Prezan în funcția de șef al Marelui Cartier General, a devenit șef al Biroului Operații (5 decembrie 1916 – 1 aprilie 1918), preluând funcția de la maiorul Radu R. Rosetti. A fost judecat de Tribunalul Poporului (aprilie 1946) și condamnat la moarte pentru crime de război. Pentru detalii privind rolul jucat în Primul Război Mondial, vezi și Valeriu Florin Dobrinescu, Horia Dumitrescu, *Ion Antonescu și războiul reîntregirii neamului*, în „*Vrancea*”. Studii și comunicări, XI, 1997, pp. 91-92; Constantin Focșa, *Ion Antonescu și războiul de întregire a României (1916-1919)*, în „*Acta Moldaviae Meridionalis*”, tom XXXV, 2014, pp. 290-294; Teodor Frunzeti (coord.), *op. cit.*, pp. 298-356.

⁴⁹ Generalul Nicolae Condeescu (17 februarie 1876, Coșereni, Ialomița – 11 iulie 1936, Urlați, Prahova) a deținut, în perioada 14 aprilie 1930 – 18 aprilie 1931, funcția de ministru de Război. Pentru mai multe detalii, a se consulta: Alin Spânu, *Nicolae Condeescu, șeful Secției Informații din Marele Cartier General în Primul Război Mondial*, în „*Infosfera*”, an. II, nr. 4/2010, pp. 56-60; *idem*, *Serviciul...*, pp. 171-176.

⁵⁰ Ordinul cu numărul 3815, AMNR, *fond MCG*, dosar, 253/1916, f. 19.

⁵¹ *Ibidem*, f. 49.

⁵² Ion Giurcă, *Generalul Constantin Prezan și realizarea obiectivelor războiului de reîntregire a României*, în revista „*Studii și Comunicări*” a Comitetului Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii al Academiei Române, vol. IV, 2011, p. 254.

Marele Cartier General a coordonat nu numai operațiunile militare, ci și activitățile specifice de obținere a informațiilor, precum și pe cele contrainformative. În perioada refacerii și reorganizării armatei române, o atenție deosebită a fost acordată și unui domeniu în care armata a dovedit unele „lacune și slăbiciuni” – spionajul și contraspionajul.

cu greu pot fi învinovați soldații simpli dacă fac și ei același lucru, iar satele sunt pline de soldați români care nu fac nimic. Cred că, de curând, a fost emis un ordin care cere tuturor soldaților și ofițerilor români să se alăture unităților lor de îndată, anulând toate permisiile și cerând tuturor gradelor care au permisiile medicale să se prezinte pentru examinare”⁵³.

Situația relatată era una reală, din moment ce, la nivelul conducerii armatei (21 decembrie/3 ianuarie 1917), se constata că, în ciuda numeroaselor ordine și a dispozițiilor luate, „se mai găsesc încă foarte mulți ofițeri și soldați care rătăcesc prin orașe și sate, prin gări și drumuri”. În acest sens, au fost date ordine ferme ca toți ofițerii și soldații să fie la posturi în termen de cinci zile. În continuare, documentul sublinia că „rătăcește încă prin țară numai cine este lipsit de conștiință, de suflet și de voință. Nu știe unde este corpul (unitatea militară, n. a.) numai acela care nu vrea să știe”⁵⁴.

Pe fondul acestor grave probleme, generalul Constantin Prezan, în calitate de șef al Marelui Cartier General, după bătălia de la Neajlov-Argeș, a luat primele măsuri pentru reinstaurarea disciplinei, cerând darea în judecată a unui grup de ofițeri pentru comportare necorespunzătoare. Din acest grup au făcut parte, printre alții, colonelul Constantin Caracaș și generalul Alexandru Socec. Așa cum apreciază I.G. Duca, un exemplu trebuia dat și Prezan „a adus un mare serviciu armatei, disciplinei și moralului ei prin această condamnare”⁵⁵. Prin astfel de acțiuni, comandantul Marelui Cartier General a instituit ordinea într-o armată afectată de retragere și greutățile refugiului în Moldova, iar victoriile din vara anului 1917 au generat respect și aprecieri elogioase în rândul aliaților noștri și în întreaga lume.

Marele Cartier General a coordonat nu numai operațiunile militare, ci și activitățile specifice de obținere a informațiilor, precum și pe cele contrainformative. În perioada refacerii și reorganizării armatei române, o atenție deosebită a fost acordată și unui domeniu în care armata a dovedit unele „lacune și slăbiciuni” – spionajul și contraspionajul.

⁵³ Gh. Clapa, *Bârlădenii în războiul pentru întregirea neamului*, în *Bârladul odinioară și astăzi. Miscelaneu*, vol. I, București, 1980, pp. 134-135.

⁵⁴ AMNR, *fond MCG*, dosar 469/1916, f. 9.

⁵⁵ I.G. Duca, *Memorii*, *op. cit.*, p. 163.

Campania din 1916 a relevat *neajunsurile*⁵⁶ din acest domeniu, ceea ce a făcut posibilă trădarea colonelului Alexandru Sturdza⁵⁷.

Pentru contracararea acestor deficiențe, s-au întreprins acțiuni de consolidare și eficientizare a randamentului din domeniul informațiilor și contrainformațiilor. În perioada bârlădeană, la 20 februarie 1917, generalul Prezan a aprobat „*Instrucțiunile asupra organizării și funcționării serviciului de informații*”⁵⁸, elaborate și emise de Marele Cartier General – Secția I-a – Biroul de informații, care a reprezentat *primul regulament în acest domeniu din armata română*. În acest regulament erau precizate organizarea unui asemenea serviciu de la Marele Cartier General până la nivel de regiment, precum și atribuțiile, metodele și mijloacele de obținere a informațiilor⁵⁹.

Un alt element de noutate l-a reprezentat înființarea unei noi structuri, intitulată „*Serviciul Secret*”, cu atribuții de spionaj și contraspionaj, aflată în subordinea directă a Marelui Cartier General⁶⁰.

⁵⁶ Alin Spănu, *Serviciul...*, op. cit., p. 94.

⁵⁷ Colonelul Alexandru Sturdza (23 mai 1869 – 28 septembrie 1939, Zurich) a urmat Școala Militară în Germania, după care a revenit în țară (18 aprilie 1892). Atașat militar la Paris (1907-1910), profesor și director al Școlii Militare de Ofițeri, calitate în care a elaborat mai multe manuale. Colonel din 1 decembrie 1914, la intrarea României în război, a primit comanda Brigăzii 7 Mixte. După trădare, a rămas în București, în slujba germanilor, și a plecat în Germania la 19 martie 1918. A rămas până în 1938, când s-a stabilit în Elveția, activând ca funcționar de bancă și profesor la o școală privată. Alin Spănu, *Serviciul...*, nota 258, pp. 94-95. Pe larg, despre cazul său, în: Paul Ștefănescu, *Istoria serviciilor secrete românești*, Editura Divers Press, București, 1994, pp. 54-57; Cornel Ilie, *Trădarea colonelului Sturdza*, în „*Historia*”, nr. 4 (64)/2007, pp. 3-7; Petre Otu, *Mareșalul Constantin Prezan. Vocația datoriei*, Editura Militară, București, 2008, pp. 121-128; Petre Otu, Maria Georgescu, *Radiografia unei trădări. Cazul colonelului Alexandru D. Sturdza*, Editura Militară, București, 2017.

⁵⁸ Documentul schița, în fapt, pentru prima dată, doctrina activității de obținere a informațiilor cu caracter militar. Pentru detalii, vezi Marele Cartier General, Secția I, Biroul Informații, *Instrucțiuni asupra organizării și funcționării Serviciului de Informații*, Iași, 1917.

⁵⁹ Alte precizări ale instrucțiunilor se refereau la: modul de desfășurare a activității informative și a manipulării informațiilor; atribuțiile personalului îndrituit cu misiuni informative; stabilirea cu mai multă exactitate a misiunilor aviației de recunoaștere și a modului de executare a cercetării aeriene; coordonarea activității agenților secreți, http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/spionajul-rom-nesc-n-primul-r-zboi-mondial

⁶⁰ Alin Spănu, *Generalul Constantin Prezan – Organizatorul serviciului de informații al armatei în războiul de întregire*, în revista *Document*, an XIV, nr. 1 (51)/2011, p. 18.

La sfârșitul anului 1916, a luat ființă și Serviciul Special de Siguranță româno-rus, cu atribuții contrainformative⁶¹ în zona de operații și în spatele frontului, având în vedere că, pe teritoriul României, existau patru armate ruse și colaborarea informativă și contrainformativă devenise obligatorie⁶².

Direcția Poliției și Siguranței Generale a trecut și ea la înființarea unor brigăzi speciale în orașele Roman, Bârlad, Tecuci, Piatra-Neamț, Vaslui. Numai în birourile de siguranță centrale din Iași lucrau 73 de agenți care se ocupau cu munca informativă. Această activitate era dificilă, întrucât se bănuia și, ulterior, s-a confirmat că numărul celor care lucrau pentru inamic ajunsese deja foarte mare⁶³, dovadă fiind și o listă cu numele a 33 de spioni condamnați la moarte, publicată la 31 mai 1917⁶⁴.

Prezan a avut și merituoaasă⁶⁵ idee de a crea, în decembrie 1916, o gazetă cotidiană a Marelui Stat Major, care să fie trimisă atât soldaților pe front, cât și populației din Moldova care îndura lipsurile și suferințele războiului. Ea trebuia să aibă rolul de a contracara propaganda germanofilă și de „a ridica moralul soldaților și al

⁶¹ În articolul 1 al Regulamentului de funcționare se prevedea necesitatea colaborării dintre organele de contrainformații române și cele ruse, atât în vederea contracarării acțiunilor de spionaj ale inamicului, cât și pentru descoperirea oricăror infrațiuni săvârșite împotriva celor două armate. Unele informații privind organizarea și funcționarea acestei structuri se regăsesc și în: Horia Brestoiu, Vasile Bobocescu, *Momente din activitatea organelor de ordine, informații și contrainformații românești în perioada 1878-1918*, Ministerul de Interne, Serviciul Editorial și Cinematografic, București, 1979, pp. 220-226; Cristian Troncotă, *Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu*, Editura „Ion Cristoiu” S.A., București, 1999, pp. 66-69; *idem*, *Istoria Serviciilor de Informații*, fascicula I (1850-1918), Editura ANI, București, 2002, pp. 51-53; Pavel Moraru, *File din memoriile unui ofițer de informații român din timpul Primului Război Mondial*, în „Revista Transilvania”, nr. 2009, pp. 65-74.

⁶² Alin Spânu, *Serviciul...*, *op. cit.*, p. 101.

⁶³ Constantin Gheorghe, Milina Șerban, *Ministerul de interne (1862-2007). Mică enciclopedie*, Editura Ministerului Internelor și Reformei Administrației, București, 2007, pp. 180-181.

⁶⁴ Alin Spânu, *Serviciul...*, *op. cit.*, p. 97.

⁶⁵ Traian Nicola, *Valori spirituale vasluiene. Biobibliografii*, vol. II, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, 2001, p. 176.

populației civile, căutând a risipi infiltrațiile veninoase ale spionilor și colportorilor de știri false”⁶⁶. Locotenentul Mihail Sadoveanu⁶⁷, fiind detașat în decembrie 1916 pe lângă Marele Cartier General, a primit însărcinarea de a o edita (redactor-șef – Octavian Goga⁶⁸), ea apărând la Iași, în primăvara lui 1917, sub denumirea de „România – organ al apărării naționale”⁶⁹.

Multe din diferitele instituții militare și-au mutat temporar ori definitiv sediul la Bârlad. Pe lângă Marele Cartier General a funcționat între, 21 decembrie 1916 și 1 aprilie 1917, și o stație T.F.F.⁷⁰ pentru comunicații cu unitățile militare, comandată de căpitanul Nicolae T. Petrescu. La Bârlad, Misiunea Militară Franceză (25 noiembrie/8 decembrie 1916 – 26 februarie/11 martie 1917) dispunea de propriul Serviciu de T.F.F. (ce îngloba și o secție de radiogoniometrie),

Prezan a avut și merituoasa idee de a crea, în decembrie 1916, o gazetă cotidiană a Marelui Stat Major, care să fie trimisă atât soldaților pe front, cât și populației din Moldova care îndura lipsurile și suferințele războiului. Ea trebuia să aibă rolul de a contracara propaganda germanofilă și de „a ridica moralul soldaților și al populației civile, căutând a risipi infiltrațiile veninoase ale spionilor și colportorilor de știri false”. Locotenentul Mihail Sadoveanu, fiind detașat în decembrie 1916 pe lângă Marele Cartier General, a primit însărcinarea de a edita o revistă (redactor-șef – Octavian Goga), ea apărând la Iași, în primăvara lui 1917, sub denumirea de „România – organ al apărării naționale”.

⁶⁶ Ionel Bostan, *Căpitanul Sadoveanu și Marele Cartier General*, în „Curierul armatei”, nr. 36 din 27 iunie 2016.

⁶⁷ Mihail Sadoveanu (5 noiembrie 1880, Pașcani – 19 octombrie 1961, Vânători-Neamț), scriitor, academician și om politic român. Mobilizat, la data de 15 august 1916, ca locotenent – odată cu intrarea României în război –, a lucrat la cenzură, la București, până în preajma sărbătorilor de iarnă, când a fost chemat la Regimentul 16 Infanterie, Suceava, de unde urma să plece pe front. Un alt ordin însă l-a trimis la Marele Cartier General, care se afla la Bârlad, unde a primit însărcinarea de a înființa și de a conduce ziarul „România”, organ al apărării naționale. Pentru detalii, vezi: Virginia Mușat, *Mihail Sadoveanu, povestitor și corespondent de război*, Editura Militară, București, 1978; *Prezențe militare în știința și cultura românească*, Editura Militară, București, 1982, pp. 248-250; Mr. (r.) drd. Gheorghe Diaconescu, *Locotenentul Mihail Sadoveanu – corespondent de război, în Armata română și patrimoniul național*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2010, pp. 507-512.

⁶⁸ Despre înființarea gazetei, un mare om de cultură al timpului, Onisifor Ghibu, își amintea ce îi relatase Octavian Goga: „Să știi că gândul de a pleca cu tine în Basarabia nu se poate realiza. Alaltăieri m-a chemat (la Bârlad, n. a.) generalul Prezan, comandantul suprem al armatei, un om de bine și o minte luminată, care a hotărât, nu știu grație căror împrejurări, să înființeze la Marele Cartier General, în fruntea căruia stă, o gazetă cotidiană, care să fie trimisă pe front, în prima linie, și care să alimenteze și nevoile sufletești ale poporului din spatele frontului. Pentru această gazetă, care se va chema România, am fost desemnat director”. Onisifor Ghibu, *Amintiri despre oameni pe care i-am cunoscut*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974, pp. 130-131.

⁶⁹ Ionel Bostan, *op. cit.*, în *loc. cit.*

⁷⁰ <http://www.bucurestivechisinoin.ro/2014/09/deci-unde-era-statia-t-f-f-baneasa/>

precum și unul de meteorologie⁷¹, condus de inginerul Ferraud⁷²; de asemenea, mai exista un Spital de campanie francez.

În oraș au mai funcționat și alte structuri militare, precum: Regimentul de cai ferate⁷³, Batalionul 3 Pionieri/Corpul 3 Armată⁷⁴, Corpul Automobilștilor Voluntari⁷⁵, Regimentul cu Tracțiune Auto-mobilă – cu un parc auto și o secție de reparații⁷⁶, Școala de Cavalerie Bârlad⁷⁷,

⁷¹ Despre serviciul meteorologic de la Bârlad, informații prețioase ne oferă un text redactat, în august 1917, de celebrul fizician de mai târziu Ștefan Procopiu: „Misiunea franceză, la Bârlad, pe timpul războiului, având ca servicii telegrafia fără fir, meteorologia, și aerologia aviației. În Bârlad, misiunea franceză a avut două servicii proprii ale ei:

1. *Telegrafia fără fir și o stațiune de primire radiogoniometrică. Această stațiune a fost instalată în curte la madame Davidoglu, într-o cameră din mijlocul ogrăzii, spre poartă. Stațiunea era formată dintr-un stâlp înalt de 25 metri (din bucăți), pe care erau prinse sârmele de primire antenă și dintr-o instalație interioară, invenție francezo-italiană, servind a primi telegramele aliate sau dușmane și mai ales de a ști direcția de unde vine; de aceea se și numea serviciul goniometric.*

2. *Serviciul meteorologic și aerologic al aviației, care are scopul de:*

a) *a prevedea vremea și mai ales vânturile pentru ziua de mâine.*

b) *a măsura direcția vântului și iuțea lui, pentru straturile superioare ale atmosferei până la 10.000 de metri.*

Aceste două lucruri servesc aviatorilor pentru a ști când să plece și în ce pătură de aer este mai avantajoasă să se susțină: să evite vârtejurile de aer, să evite vânturile care-i merg dimpotrivă etc. Apoi, mai servesc artileriei grele pentru a ști anume ce corecțiuni trebuie făcute la tragerea ghiulelelor, care străbat pături înalte ale atmosferei. Serviciul acesta este instalat în corpul de case a d-nei Davidoglu, într-o fostă bucătărie. Aci se aflau aparatele aduse parte din București și parte din Franța: barometre, termometre, higrometru, giruetă, cum și aparate pentru sondarea aerului: baloane de cauciuc, câteva mii, tuburi cu hidrogen comprimat pentru umflarea baloanelor și un teodolit (luneta cu care se studiază urcatul balonului în aer și din care se calculează iuțea vântului și direcția lui); Serviciul de trimetere a telegramelor meteorologice la corpurile de aviație din Tecuci, Calmățui etc. Meteorologia orașului Bârlad al Moldovei și Serviciul meteorologic francez, din Bârlad, sunt primele de acest fel din Țara Românească și probabil că, după război, după modelul lor se vor înființa în diferitele orașe principale ale României stații meteorologice. 12/25 Aug. 1917”. I. Antonovici, Documente bârlădene, vol. V, Diverse, Atelierele Zanet Corlăteanu, Huși, 1926, pp. 301-302.

⁷² *Ibidem*, p. 301.

⁷³ Mihai-Costache Humă, *Mărirea și decăderea armeei căi ferate*, în revista *Document*, 1(47)/2010, p. 36; vezi și adresa: <http://hercaud.free.fr/acmcfp/istoric.htm>

⁷⁴ <https://republica.ro/acum-100-de-ani-intram-in-primul-razboi-mondial-un-razboi-pe-care-l-am-pierdut-zdrobitor>

⁷⁵ „*Toți proprietarii de automobile fuseseră mobilizați cu mașinile lor, având ordinul de a se duce la Marele Cartier, aflat acum la Bârlad*”. Matila Ghyka, *Curcubeie*, ediția a 2-a, Editura Polirom, Iași, 2014, p. 311. Reorganizările diferitelor structuri militare nu au determinat și mutarea centrului de comandă al Corpului Automobilștilor Voluntari de la Bârlad, deoarece, într-un ordin din 11/24 decembrie al MCG, se specifica: „C.A.V. cu comanda de automobile rămân la Bârlad”. AMNR, *fond M.C.G.*, dosar 233/1916, f. 27.

⁷⁶ La Bârlad a funcționat și Parcul I Reparații al Regimentului cu Tracțiune Automobilă, SJAN Vaslui, *Fond Primăria orașului Bârlad*, dosar 2/1917, f. 32.

⁷⁷ AMNR, *fond MCG*, dosar 759/1917, f. 291-292.

Școlile de Tragere ale Artileriei (1917)⁷⁸, Școala Militară de Artilerie și Geniu⁷⁹ și depozite militare⁸⁰ etc.

Din 3/16 octombrie 1916 până în martie 1917, generalul, H.M. Berthelot s-a aflat permanent lângă Marele Cartier General român, la Periș și Buzău, apoi la Bârlad. În cunoștință de cauză privind preparativele care se efectuau la Bârlad pentru mutarea Marelui Cartier General la Iași, la 24 februarie/9 martie 1917, H.M. Berthelot nota: „Ieri, Saharov mi-a spus că, dat fiind că regele este obligat să se ducă frecvent la Iași, crede că trebuie să își instaleze acolo cartierul general. Prezan este de aceeași părere. În aceste condiții, mă voi instala și eu acolo”⁸¹.

Dacă, până la începutul anului 1917, prezența Marelui Cartier General la Bârlad și Zorleni nu era un impediment în desfășurarea activităților de reorganizare a armatei, totuși, pregătirea campaniei pentru vara anului 1917 a impus dislocarea acestuia în apropierea zonei unde erau concentrate marile unități militare. De asemenea, disocierea celor doi poli de conducere politică și militară generase mari dificultăți de comunicare. Se adăugau, la aceste considerente, rațiuni de securitate, Bârladul fiind situat într-o zonă în care erau dislocate mari unități ale Armatei 6 ruse⁸².

În aceste condiții, s-a luat hotărârea mutării Marelui Cartier General în Iași încă din luna decembrie 1916. La 11/24 decembrie, Berthelot nota: „Se vorbește de transferul Marelui Cartier General la Iași, regele fiind obligat să supravegheze în fiecare zi munca miniștrilor

⁷⁸ Oltea Rășcanu-Gramaticu, *Bârlădeni în Războiul de Reîntregire a Neamului (1916-1918)*, în „Acta Musei Tutovensis”, IX-X, 2014, p. 276.

⁷⁹ Pentru o scurtă perioadă de timp, la sfârșitul anului 1916, unde s-a regrupat. „Manuscriptum”, vol. 14, 1983, p. 93; Mircea Coloșenco, *Ion Barbu-Dan Barbilian. Biografie documentară (1864-1925)*, Editura Minerva, București, 1989, p. 166; Theodor Codreanu, *Ion Barbu la Huși, în Batalionul 202 apărare C.B.R.N. (Intervenții la dezastre din Huși). 60 de ani de la înființare*, volum coordonat de Costin Clit și Mihai Gheorghiu, Editura Pim, Iași, 2010, p. 93.

⁸⁰ V. Costan, *Istoricul garnizoanei Bârlad, în mss.*; Marcel Proca, *op. cit.*, pp. 149-150.

⁸¹ General Henri Berthelot, *op. cit.*, p. 155. Anterior, Berthelot îi scria nepotului său, Georges: „Probabil nu voi mai rămâne prea mult timp aici. Cartierul general se va muta cu siguranță la Iași în cursul săptămânii viitoare. Regele este deja acolo; Saharov se instalează sâmbătă; în ce mă privește, voi pleca de aici pe 11 martie, după amiază, dar mă voi opri trei zile la Vaslui pentru a vedea diviziile Corpului 5 armată, care se reface acolo cu artileria grea românească”, *ibidem*, pp. 154-155.

⁸² Ion Giurcă, Maria Georgescu, *op. cit.*, p. 138.

și deciziile politice”⁸³. Într-o telegramă din 7/20 februarie 1917, dr. Ioan Cantacuzino⁸⁴ arăta imposibilitatea disponibilizării spațiilor de la Școala Sf. Sava și Liceul Militar pentru Marele Cartier General⁸⁵, situație amânată pentru începutul lunii martie.

În preajma transferului la Iași, la 10 martie 1917, comandamentul Marelui Cartier General se adresa Garnizoanei Bârlad cu rugămintea să intervină „pe lângă unul din spitalele din această garnizoană ca să primească în caz de necesitate oameni de trupă ai Eșalonului I al Marelui Cartier General ce s-ar putea îmbolnăvi, din cei rămași cu caii în această garnizoană”⁸⁶.

Pentru transportul Marelui Cartier General au fost utilizate patru trenuri, totalizând 148 de vagoane de clasă, transport marfă și platforme. Încărcarea vagoanelor și îmbarcarea personalului s-au executat pe timp de zi, iar transportul pe direcția Bârlad – Iași noaptea, între orele 19.00 și 5.00. Printr-o adresă către Poliția Bârlad, din 11 martie 1917, se solicita „măine, 12 martie, ora 7.00, să se trimită la Marele Cartier General 30 de căruțe pentru a transporta la gară bagajele. Căruțele vor fi cât se poate de solide, fiind însoțite de bărbați, pentru a încărca și descărca bagajele. Oamenii vor avea asupra lor hrana necesară pentru toată ziua și vor veni în mod regulat până la plecarea întregului cartier. De asemenea, veți trimite și o birjă cu doi cai, care se va schimba regulat din 6 în 6 ore”⁸⁷.

În documentația pentru pregătirea operațiunii, realizată sub coordonarea generalului Constantin Christescu, se specifică: „Transportul materialelor și bagajelor la Gara Bârlad se va face cu ajutorul camioanelor automobile și cu căruțele rechiziționate în acest scop”⁸⁸.

⁸³ Generalul Henri Berthelot, *op. cit.*, p. 126.

⁸⁴ Ion Cantacuzino (1863-1934), renumit medic și bacteriolog. A fost conducătorul serviciilor sanitare militare și civile în timpul Primului Război Mondial.

⁸⁵ „Situația bolnavilor din Iași devine din zi în zi mai înspăimântătoare. Spitalele sunt supraîncărcate și nu mai este loc pentru un singur bolnav. Golind Școala „Sf. Sava” și Liceul Militar pentru Marele Cartier, ar însemna de azi până mâine să rămână 1.800 de muribunzi pe drumuri. Pe a mea răspundere am împiedicat această evacuare. Zilnic ne sosesc sute de bolnavi și muritori de foame. În vederea construirii imediate de barăci la Iași, rog dați ordine foarte severe pentru expedierea aici cel puțin a două trenuri compuse exclusiv din material de lemnărie, sub paza jandarmilor. Dacă nu se execută de urgență, situația poate deveni disperată”. AMNR, fond MCG, dosar 759/1917, f. 278.

⁸⁶ *Ibidem*, f. 374.

⁸⁷ *Ibidem*, f. 383.

⁸⁸ *Ibidem*, dosar 756/1917, f. 256.

Lipsa unor mijloace de transport suficiente a determinat ca procesul să se desfășoare eșalonat, în perioada 12/25 – 15/28 martie 1917, eșalonul I ocupând clădirea Liceului Militar, unde au fost instalate birourile secțiilor și au fost cazați o parte din ofițerii care le încadrau. Eșalonul II al Marelui Cartier General a rămas în continuare la Bârlad, cu toate inconvenientele de ordin militar⁸⁹.

Prezența Cartierului Regal la Zorleni și a Marelui Stat Major la Bârlad în lunile de mare încercare a neamului românesc de la sfârșitul anului 1916 și începutul anului 1917 a făcut ca, pentru o scurtă perioadă de timp, orașul Bârlad să aibă o importanță mai mare decât mărimea sa (centru militar și de decizie politică), dobândind, prin forța împrejurărilor, un statut de *capitală militară* a României neocupate de inamic.

De altfel, acest lucru este subliniat și într-un document al Primăriei Comunei Bârlad, din 26 iulie 1918, în care se analiza contribuția orașului la război, apreciindu-se că acesta a fost „**a doua capitală a Moldovei, după orașul Iași**”⁹⁰ (s.a.): „Aceasta s-a dovedit pe deplin în momentele cele mai grele, când orașul nostru a ajuns și a fost în stare să fie punctul cel mai important de legătură, de trecere a armatelor în și dinspre câmpul de luptă, depozit însemnat de muniții, alimente și furaje, de căutarea răniților, de adăpostirea refugiaților, sediul celor mai importante administrații militare române și ruse, precum și sediul unei rezerve numeroase de trupe rusești”⁹¹.

Concluzii

În perioada noiembrie 1916-martie 1917, orașul Bârlad a devenit o bază militară și un factor politic, privit ca o adevărată capitală militară a părții neocupate a României. Aici se aflau sediul Marelui Cartier General Roman și corespondentul său rusesc pentru trupele trimise pe frontul românesc, precum și Marele Cartier Regal (situat în Zorleni, în proprietatea privată a Regelui Ferdinand).

În tot acest timp, orașul Bârlad s-a văzut pus în fața unor situații limită, el devenind un important loc de retragere nu numai pentru

*Prezența
Cartierului Regal
la Zorleni și a
Marelui Stat
Major la Bârlad
în lunile de
mare încercare
a neamului
românesc de
la sfârșitul
anului 1916 și
începutul anului
1917 a făcut
ca, pentru o
scurtă perioadă
de timp, orașul
Bârlad să aibă
o importanță
mai mare decât
mărimea sa
(centru militar
și de decizie
politică),
dobândind,
prin forța
împrejurărilor,
un statut de
capitală militară
a României
neocupate de
inamic.*

⁸⁹ Ion Giurcă, *Prezența...*, op. cit., p. 191.

⁹⁰ SJAN Vaslui, *fond Primăria orașului Bârlad*, dosar 2/1919, f. 6.

⁹¹ *Ibidem*, f. 1.

instituțiile militare, familia regală, ci și pentru civili, populația Bârladului crescând brusc de două-trei ori, de la 26.500 la peste 60.000 de locuitori⁹², ospitalitatea bârlădenilor fiind pusă la grea încercare.

Prin urmare, apreciez că Bârladul, deși nu a avut poziția de prim rang a lașului, merită totuși celebrat pentru contribuția la făurirea istoriei naționale. Fără îndoială că, despre Bârlad, ca un oraș ce a jucat un rol important în timpul refugiului din Războiul Întregirii, ar mai fi multe de scris. Să nu uităm că aici și-a găsit adăpost temporar regele Ferdinand I Întregitorul, aici au fost dislocate cele mai importante instituții de conducere militară, aici a fost parțial reorganizată⁹³ armata și tot aici s-au inițiat pregătirile pentru marile victorii ale anului 1917!

BIBLIOGRAFIE

1. ***, Arhivele Militare Naționale Române, *fond Marele Stat Major – secția prizonieri*, dosar 3/1916.
2. ***, *Istoria Românilor*, Academia Română, vol. VII, tom II, coordonator al colectivului de elaborare – acad. Gheorghe Platon, Editura Enciclopedică, București, 2003.
3. Mareșal Alexandru Averescu, *Notițe zilnice de războiu (1916-1918)*, Editura „Cultura Națională”, București, f.a.
4. General Henri Berthelot, *Memorii și corespondență 1916-1919*, ediție de Glenn E. Torrey, traducere de Mona Iosif, Editura Militară, București, 2012.
5. Dan Botez, *Constantin Prezan. Mareșalul datoriei*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2014.
6. General-maior Ioniță Botoș, general-maior (r.) Matei A. Obrogeanu, *Intendența armatei române de-a lungul timpurilor*, București, f.e., 1992.
7. Eugeniu A. Buhman, *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României 1898-1940*, ediție de Cristian Scarlat, Editura Sigma, București, 2006.
8. Ion Bulei, *Regina Maria. Puterea amintirii*, Editura Meteor Publishing, București, 2016.
9. Maria Cantacuzino-Enescu, *Umbre și lumini. Amintirile unei prințese moldave*, ediția a 2-a, Traducere din limba franceză de Elena Bulai, Editura Aristarc, Onești, 2005
10. I.G. Duca, *Amintiri politice*, vol. II, Editura Jon Dumitru-Verlag, München, 1981.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ Pentru detalii privind reorganizarea armatei române, vezi Ion Giurcă, *1917. Reorganizarea armatei române*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999, p. 45.

11. Toma Dumitrescu, *Războiul național (1916)*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și indice de Petre Otu și Maria Georgescu, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999.
12. Teodor Frunzeti (coord.), *Mareșali ai României*, Editura Rao, București, 2013.
13. Ion Giurcă, *1917. Reorganizarea armatei române*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999.
14. Colonel (r.) Ion Giurcă, *Generalul Constantin Prezan, șef al Marelui Cartier General român*, în revista *Gândirea militară românească*, nr. 1/2011.
15. Ion Giurcă, Maria Georgescu, *Statul Major General Român (1859-1950). Organizare și atribuții funcționale*, Editura Militară, București, 2012.
16. Maria, Regina României, *Jurnal de război (1916-1917)*, vol. I, Ediție îngrijită și prefațată de Lucian Boia, Editura Humanitas, București, 2015.
17. Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu (coord.), *Șefii Statului Major General român (1899-2000)*, Editura Europa Nova, București, 2000.
18. Petre Otu, *Mareșalul Constantin Prezan. Vocația datoriei*, Editura Militară, București, 2008.
19. General Radu R. Rosetti, *Mărturisiri (1914-1919)*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Maria Georgescu, Editura Modelism, București, 1997.
20. Alin Spânu, *Generalul Constantin Prezan – Organizatorul serviciului de informații al armatei în războiul de întregire*, în revista *Document*, an XIV, nr. 1 (51)/2011.
21. Alin Spânu, *Serviciul de Informații al României în Războiul de Întregire Națională (1916-1920)*, Editura Militară, București, 2012.
22. Constantin I. Stan, *Generalul Henri M. Berthelot și românii*, Editura Paideea, București, 2008.
23. Viorica Zgutta, *Constantin Prezan Mareșal al României*, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, 2005.